

УДК 582.42/.49:712.2 (477.84)

**ДОСЛІДЖЕННЯ ГОЛОНАСІННИХ РОСЛИН МІСЬКОГО
ПАРКУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА м. ТЕРНОПОЛЯ**

Баран М. І., Барна М. М.

Тернопільський національний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка

E-mail: barna@chem-bio.com.ua

Нинішній Тернопіль – це культурний, навчально-освітній та туристичний центр Тернопільського краю, в якому функціонують чотири вищі навчальні заклади України: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського і Тернопільський національний економічний університет, обласний академічний театр імені Тараса Шевченка, обласний театр актора і ляльки, кілька кінотеатрів, дві гімназії, 28 середніх загальноосвітніх шкіл 1-3 ступенів, два ліцеї.

Але попри все, красою міста Тернополя є його міські парки: парк імені Тараса Шевченка, парк «Національного Відродження», гідропарк «Топільче» і Старий парк, а також сквери міста.

За місцезнаходженням, історією заснування, видовою різноманітністю дерев і чагарників від інших парків вирізняється парк імені Тараса Шевченка. По-перше, парк імені Тараса Шевченка знаходиться в центральній частині міста. По-друге, цей парк закладався водночас із архітектурною забудовою центральної частини міста, що припадає на п'ятидесяті роки минулого століття. Все це сукупно позначилося на видовому складі дендрофлори та на диференціації її вікової структури. У дендрофлорі поруч з багатовіковими рослинами (види родів *Populus*) зростають дерева, які сягають лише кілька метрів заввишки та чагарники, які сягають 2–4 м заввишки [4].

Проведені нами дослідження видового та формового різноманіття декоративних рослин дендрофлори міського парку імені Тараса Шевченка дозволили встановити, що дендрофлора представлена як видами Голонасінних, так і видами Квіткових

рослин.

У цьому повідомленні наводимо результати досліджень видів відділу Голонасінні, проведені протягом 2018 року. Із проведених досліджень виходить, що в міському парку імені Тараса Шевченка м. Тернополя зростають види Голонасінні, що належать до класу Хвойні (*Pinopsida*), порядків Соснові (*Pinales*), і Тисові (*Taxales*), родин Соснові (*Pinaceae* Lindl.), Кипарисові (*Cupressaceae* Bartl.), Тисові (*Taxaceae* Lindl.), родів Ялина (*Picea* A. Dietr.), Модрина (*Larix* Mill.), Сосна (*Pinus* L.), Туя (*Thuja* L.), Ялівець (*Juniperus* L.), Тис (*Taxus* L.).

Не характеризуючи всіх таксономічних одиниць, оскільки вони досить повно наведені в [1], зупинимось лише на характеристиці класу Хвойні (*Pinopsida*), порядків Соснові (*Pinales*), Кипарисові (*Cupressales*) і Тисові (*Taxales*).

Клас Хвойні (*Pinopsida*) – клас відділу Голонасінні, або Пінофіти (*Pinophyta*). Переважно це дерева, рідше кущі, з голчастими (хвоя – у сосни, ялини), лусковидними (кипа-рис), іноді еліптичними (у деяких видів подокарпових) листками. Листки здебільшого живуть кілька років, лише в деяких Хвойних (напр., у видів роду Модрина (*Larix* Mill.) на зиму опадають. На території України зростають представники класу Хвойні – види родів Модрина (*Larix* Mill.), Сосна (*Pinus* L.), Тис (*Taxus* L.), Ялина, смерека (*Picea* A. Dietr.), Ялиця (*Abies* Mill.), Ялівець (*Juniperus* L.) та ін. [1, с. 78].

Порядок Соснові (*Pinales*). Перші представники порядку Соснових виникли в пізньому тріасовому періоді, ймовірно, безпосередньо від різних видів родини Вольцієві, які тепер є вимерлими. Хвоя голчаста, тонка, з почерговим розміщенням. На насінних лусках формуються по два обернених насінних зачатки. Насінини з крилом. Зародок з 3-18 сім'ядолями. Порядок включає лише одну родину — Соснові (*Pinaceae* Lindl.) [1, с.78–79].

Порядок Кипарисові (*Cupressales*). У представників порядку в деревині відсутні смоляні ходи. Хвоя лінійно-ланцетна, голчаста чи лускоподібна, з почерговим, супротивним лусках формується від 2 до 12 атропних чи анатропних насінних зачатків. Насінини з крилом чи без нього. Зародок, переважно, з двома сім'ядолями. Порядок включає дві родини: Таксодієві (*Taxodiaceae* F. Neger) та Кипарисові (*Cupressaceae* Bartl.) [2].

Порядок Тисові (*Taxales*). Особливістю видів порядку Тисові є наявність у насінин арилусу (пізньолат. *arillus* – мантія; лат. *arillus*) – м'ясистий виріст, що оточує насінину, не зростаючись з нею (утворюється, напр., на насініні рослин з родів Бруслина (*Euónymus* L.), Копитняк (*Asárum* L.), Чистотіл (*Chenopódium* L.) та ін.). Те саме, що й принасінник. Тут м'ясистий принасінник, який морфологічно утворений насінною лускою. Їхній зародок має дві сім'ядолі [1, с. 91]. До порядку належать дві родини: Тисові (*Taxáceae* Lindl.) і Головчастотисові (*Cephalotaxáceae* F. Neger) [3].

До класу Хвойні (*Pinopsida*) порядку Соснові (*Pinales*) родини Соснові (*Pináceae* Lindl.) належать такі види: ялина звичайна (*Piceae abies* Karst.), ялина колюча (*Piceae pungens* Engel.), ялина колюча, ф. срібляста (*Piceae pungens* Engel., v. «*Argentea*»), модрина європейська (*Larix decidua* Mill.), сосна звичайна (*Pinus sylvestris* L.), сосна кримська (сосна Палласа) (*Pinus pallasiana* D. Don), сосна Банкса (*Pinus banksiana* Lamb.), сосна веймутова (*Pinus strobus* L.), сосна кедрова європейська (*Pinus cembra* L.); порядку Кипарисові (*Cupressales*) родини Кипарисові (*Cupressaceae* Bartl.): туя західна (*Thuja occidentalis* L.), туя західна, ф. колоноподібна (*Thuja occidentalis* L., v. «*Columnaris*»), туя західна, ф. пірамідальна «Вагнера» (*Thuja occidentalis* L., v. «*Wagneriana*»), туя східна (Плоскогілочник східний, біота східна) (*Placycladus orientalis* (L.) Franco. *Biota orientalis* Endl.), ялівець звичайний (*Juniperus communis* L.), Ялівець козацький (*Juniperus sabina* L.); порядку Тисові (*Taxales*), родини Тисові (*Taxaceae* Lindl.): тис ягідний, т. європейський, або негний дерево (*Taxus baccata* L.).

№ п/п	Клас	Порядок	Родина	Рід	Секція	Вид
1.	Хвойні	Соснові (<i>Pinales</i>)	Соснові (<i>Pinaceae</i> Lindl.)	Ялина (<i>Piceae</i> A. Dietr.)	–	Ялина звичайна (<i>Piceae abies</i> Karst.)
2.	–«–	–«–	–«–	–«–	–	Ялина колюча (<i>Piceae pungens</i> Engel.)
3.	–«–	–«–	–«–	–«–	–«–	Я. колюча, ф.

TERNOPII BIOSCIENCE — 2019

№ п/п	Клас	Порядок	Родина	Рід	Секція	Вид
						срібляста (<i>P. pungens</i> Engel., v. « <i>Argentea</i> »)
4.	-«-	-«-	-«-	Модрина (<i>Larix</i> Mill.)	-«-	Модрина європейська (<i>Larix decidua</i> Mill.)
5.	-«-	-«-	-«-	Сосна (<i>Pinus</i> L.)	<i>Eurpitys</i> Spach	Сосна звичайна (<i>Pinus</i> <i>sylvestris</i> L.)
6.	-«-	-«-	-«-	-«-	-«-	С. кримська (с. Палласа) (<i>Pinus</i> <i>pallasiana</i> D. Don)
7.	-«-	-«-	-«-	-«-	<i>Banksi</i> <i>a</i> Mayr	Сосна Банка (<i>Pinus</i> <i>banksiana</i> Lamb.)
8.	-«-	-«-	-«-	-«-	<i>Strobu</i> <i>s</i> Shaw.	Сосна веймутова (<i>Pinus strobus</i> L.)
9.	-«-	-«-	-«-	-«-	<i>Cembra</i> <i>a</i> Spach	Сосна кедрова європейська (<i>Pinus cembra</i> L.)
10.	-«-	Кипарисові (<i>Cupressales</i>)	Кипарисові (<i>Cupressaceae</i> Bartl.)	Туя (<i>Thuja</i> L.)	-	Туя західна (<i>Thuja</i> <i>occidentalis</i> L.)
11.	-«-	-«-	-«-	-«-	-	Туя західна, ф. колоноподібна (<i>T. o. L.</i> , v. « <i>Columnaris</i> »)
12.	-«-	-«-	-«-	-«-	-	Туя західна, ф. пірамідальна

№ п/п	Клас	Порядок	Родина	Рід	Секція	Вид
						«Вагнера» (<i>T. o. L.</i> , v. « <i>Wagneriana</i> »)
13.	-«-	-«-	-«-	-«-	-	Туя східна (Плоскогілочник східний, біота східна) (<i>T. o. L.</i> , <i>Placycladus orientalis</i> (L.) Franco. <i>Bi-ota orientalis</i> Endl.)
14.	-«-	-«-	-«-	Ялівець (<i>Juniperus</i> L.)	-	Ялівець звичайний (<i>Juniperus communis</i> L.)
15.	-«-	-«-	-«-	-«-	-	Ялівець козацький (<i>Juniperus sabina</i> L.)
16.	-«-	Тисові (Taxales)	Тисові (<i>Taxaceae</i> Lindl.)	Тис (<i>Taxus</i> L.)	-	Тис ягідний, т. європейський, або негний дерево (<i>Taxus baccata</i> L.)

Отже, із наведених даних витікає, що на території міського парку імені Тараса Шевченка м. Тернополя зростає 16 видів, що належать до класу Хвойні (*Pinopsida*), представленого трьома порядками: порядок Соснові (*Pinales*) з родиною Соснові (*Pinaceae* Lindl.); порядок Кипарисові (*Cupressales*) з родиною Кипарисові (*Cupressaceae* Bartl.); порядок Тисові (*Taxales*) з родиною Тисові (*Taxaceae* Lindl.). Усі 16 видів Голонасінних належать до 3-х родин: родина Соснові (*Pinaceae* Lindl.), родина Кипарисові (*Cupressaceae* Bartl.) і родина Тисові (*Taxaceae* Lindl.) та 6 родів: Ялина (*Piceae* A. Dietr.), Модрина (*Larix* Mill.), Сосна (*Pinus* L.), Туя (*Thuja* L.), Ялівець (*Juniperus* L.), Тис (*Taxus* L.)

1. Барна М. М., Барна Л. С. Дендрарій Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та перспективи створення біблійного ботанічного саду університету: монографія. Тернопіль: ТзОВ «Тернограф», 2017. 320 с.: іл.
2. Барна М. М., Боберський Ю. Ю. Біологія цвітіння шеп європейської та японської модрини в умовах Українських Карпат. *Український ботанічний журнал*. Київ, 1970. Т. 27, № 3. С. 377–379.
3. Бродович Т. М., Бродович М. М. Деревья и кустарники Запада УССР. Атлас. Львов : Вища школа, 1979. 251 с.
4. Заповідні території України. Ботанічні сади та дендропарки / відп. ред. Т. М. Черевченко, член-кор. НАН України С. С. Волков. Київ : ТОВ «РСК «Максимус», 2010. 296 с.
5. Флешар І. А. Туристичний Тернопіль. Тернопіль: Видавничо-інформаційний центр «Діана плюс», СПД ФО Максимів, 2009. 36 с.

УДК 504.38:58.009

**ВПЛИВ ПОГОДНИХ УМОВ НА ДЕЯКІ СТЕПОВІ ТА
КСЕРОТЕРМНІ ВИДИ РОСЛИН г. ГОСТРА
ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА «МЕДОБОРИ»**

Баранчук Г.І., Бугальська І.І., Оліяр Г.І., Козира Л.Я.

Природний заповідник "Медобори"

E-mail: gaaalka@gmail.com

Природний заповідник "Медобори" розташований на Товтровій горбистій рифовій гряді, де представлені найтипівіші для неї форми рельєфу – головне пасмо, яке є основною, вкритою лісом частиною, та групи бічних товтр зі скам'янілими рештками баденського та сарматського морів[1]. Класичним прикладом бічних товтр в межах основного масиву заповідника є гора Гостра в околицях с. Вікна Гусятинського району, яка є одним із найцінніших об'єктів природоохоронної території. На ній збереглися цінні для регіону степові та наскельно-степові ценози з високою часткою участі як регіонально-рідкісних, так занесених